

Richtlijnen voor het uitleggen van

Jan van der Winden

In Nederland wordt op zeer veel plaatsen geëxperimenteerd met het uitleggen van vlotjes voor Zwarte sterns. Dit gebeurt met wisselend succes en soms is onkunde over de randvoorwaarden voor het uitleggen van vlotjes de reden voor een slecht broedsucces. Uit vragen van beheerders bleek dat er grote behoefte is aan een samenvattend overzicht van de eisen waaraan het bouwen en uitleggen van vlotjes moet voldoen. Vlotjes zijn een tijdelijk hulpmiddel bij het behoud van de Zwarte stern in Nederland; elders in dit nummer wordt besproken in hoeverre vlotjes kunnen bijdragen aan een duurzame populatie.

Zwarte sterns stellen weinig eisen aan de nestondergrond, maar het materiaal, de bouwstijl en de vorm moeten aan een paar randvoorwaarden voldoen. Er is een groot aanbod aan typen en methoden voorhanden. De persoonlijke voorkeur van beheerders van de vlotjes speelt hierin een grote rol. Sommige personen prefereren natuurlijke materialen (bijv. hout), terwijl anderen op basis van hanteerbaar-

heid (gewicht) of duurzaamheid (meerdere seizoenen bruikbaar) kunststoffen prefereren. Omdat tot op heden op diverse plaatsen niet aan de randvoorwaarden wordt voldaan, worden hieronder richtlijnen gegeven voor het maken en uitleggen van vlotjes. Voor al deze hierna genoemde richtlijnen geldt uiteraard dat er per locatie nuances of uitzonderingen mogelijk zijn.

Welke gebieden komen in aanmerking?

- Er is op voorhand geen algemeen geldend advies te geven welk gebied geschikt is voor de uitleg van vlotjes. Bij twijfel is het beter om vooraf contact op te nemen met (lokale) deskundigen die kunnen adviseren over de situatie ter plaatse en de feiten waarmee rekening moet worden gehouden (zie ook hieronder). Dit kan wellicht teleurstellingen voorkomen, aangezien nu soms vlotjes worden uitgelegd op plaatsen waar Zwarte sterns in het geheel niet willen broeden, hetgeen tot onbegrip leidt.

Hoe moeten vlotjes eruit zien?

- Een vlotje meet ongeveer 50 bij 50 cm. Grotere vlotjes (zoals rietmatten) worden afgeraden, omdat soms meerdere paren op één vlotje gaan broeden, hetgeen resulteert in voortdurende conflicten (o.a. Bredenberg, 1997). De jongen worden door

vlotjes voor de Zwarte stern

naburige paren weggejaagd en kunnen sterven van uitputting. Daarnaast stelen oudere jongen voedsel van kleinere pulli, dus als er een leeftijdsverschil is tussen de jongen van verschillende legfels is dit ongunstig voor de jongste pulli (zie ook onderlinge afstand vlotjes).

- Een vlotje steekt maximaal 0,5 cm boven het wateroppervlak uit, maar bij voorkeur is tenminste een deel van het vlotje gelijk aan de waterspiegel. Te hoge vlotjes is één van de meest voorkomende 'fouten', omdat kleine jongen niet meer op het vlotje terug kunnen klimmen. De jongen gaan regelmatig naar de rand van het vlotje om water te drinken en ze vallen er dan makkelijk vanaf. Schuin gemaakte kanten kunnen helpen, maar meestal zijn ze te steil of bieden onvoldoende houvast voor de onhandige jongen. Zelf nam ik in twee gebieden waar dat jongen stierven, omdat ze als gevolg van uitputting niet in staat waren om op de vlotjes te klimmen (zie ook Bredenbeek, 1997). Eventuele randen die rondom vlotjes getimmerd worden tegen het wegspoelen van plantaardig materiaal moeten grote openingen hebben, zodat de jongen weer op het vlotje kunnen klimmen.

- De vlotjes worden bedekt met bagger of modder, met daarop wat plantaardig materiaal. Ook hierbij geldt dat het geen hoge bouwsels moeten worden, waar de jongen niet op kunnen klimmen. Door middel van het gewicht van het bedekkingmateriaal kan het vlotje voldoende diep komen te liggen in het water (zie vorig punt). Indien er wat vegetatie gaat groeien op een vlotje (graspol, kalmoes) biedt dit dekking hetgeen zeer op prijs gesteld wordt door de jongen. Dit kan op gang gebracht worden door op de modder een wortelstok van een snelgroeende plant te leggen. Een vlotje moet echter niet geheel dichtgroeien.

- Er is soms een misvatting over de vochtigheid van de nestondergrond. De eieren hoeven niet noodzakelijk in vochtige of droge omstandigheden te liggen. Wel is

het handig om het materiaal dat de vlotjes bedekt vochtig te houden, omdat het dan niet uitdroogt en wegwaait. Het blijft vochtig als de vlotjes diep in het water liggen en het bedekkingmateriaal deels in het water ligt.

- Hoewel het wellicht onlogisch lijkt, wordt er soms materiaal gebruikt, dat halverwege het seizoen zinkt. Toevoeging van kunststof materialen voorkomt in de regel dit probleem.

Waar en hoe moeten vlotjes uitgelegd worden?

- Voor het neerleggen van de vlotjes worden rustige gebiedsdelen geselecteerd, waar zo weinig mogelijk menselijke activiteit is en zeker geen vissers of kano's te verwachten zijn. De vlotjes worden ook niet in de directe omgeving van hoog opgaande bosschages gelegd. Dit laatste omdat sterns bij voorkeur niet in de omgeving van opgaande begroeiing nestelen.

- In veenweidegebieden zijn sloten waarin vlotjes gelegd worden minimaal 4-5 m breed en ze hebben zeer flauwe slootkanten.

- De vlotjes worden uitgelegd op plaatsen met een rijke drijvende waterplantenvegetatie (Waterlelie, Gele plomp of Krabbescheer) of met een nabije zone van opgaande helofyten (Riet, Lisdodde, biezen, Pitrus), die niet tijdens het broedseizoen gemaaid wordt. De jongen kunnen hiertussen schuilen als ze van de vlotjes verjaagd zijn. Brede open wateren zijn minder geschikt.

- Zwarte sterns broeden bij voorkeur in kolonies. Er is geen maat te geven voor het aantal vlotjes dat optimaal is. Dat hangt onder andere af van de voedselbeschikbaarheid ter plaatse. Als richtlijn kunnen per locatie in eerste instantie clusters van 5-20 vlotjes worden uitgelegd. Als jaarlijks alle vlotjes bezet zijn, kan het aantal verhoogd worden.

- Het verdient aanbeveling om in een gebied van 100 ha of meer minstens twee clusters van 5-20 vlotjes uit te leggen, zodat de sterns de beste locatie kunnen kiezen en er risicospreiding mogelijk is (met name in veenweidegebieden).

- De onderlinge afstand tussen de vlotjes is minimaal 5 m, in verband met grensconflicten tussen sterns (zie hiervoor).

- De vlotjes worden uitgelegd in de periode 25 april - 5 mei. Als de vlotjes later uitgelegd worden, kunnen de sterns het gebied al verlaten hebben. Ook kan het voorkomen dat ze gaan nestelen op minder geschikte ondergrond, zoals drijvende wortelstokken van Waterlelie of Gele plomp, waarop het uitkomstsucces van de eieren door het uiteenvallen van het nest aanzienlijk lager is.

- De vlotjes worden meer dan 1,5-2 m uit de oever gelegd, zodat ze voor grondpredatoren moeilijk bereikbaar zijn.

- In graslandgebieden is het zaak om aangrenzende percelen nabij de kolonie in de periode dat de sterns jongen hebben (juni-juli) niet te maaien in verband met verstoring. Indien toch gemaaid wordt, kan het uitsparen van een strook van tenminste 2 m grenzend aan de kolonie helpen om dekking voor de jongen te garanderen.

- Jonge sterns blijven bij voorkeur tot het uitvliegen op de vlotjes zitten. Bij langdurige verstoring door grondpredatoren (mensen, Vossen) kunnen de jongen de vlotjes definitief verlaten. Indien er in de omgeving geen alternatieve rustplaatsen voorhanden zijn, kunnen de jongen van uitputting (kou) omkomen.

- Na het broedseizoen worden de vlotjes verwijderd. Bij duurzaam materiaal kunnen de vlotjes meerdere jaren achtereen gebruikt worden. Gebruik van licht materiaal bevordert de eenvoud van het vervoer.

Monitoring

Het is zeer zinvol om aantallen uitgelegde vlotjes, aantallen broedparen en ook het broedsucces van de sterns op de vlotjes jaarlijks bij te houden. Indien blijkt dat het broedsucces jaarlijks onvoldoende is, kan het verstandiger zijn met het uitleggen van vlotjes te stoppen.

Literatuur

Bredenbeek, J., 1997. Broedende Zwarte sterns rond Hasselt. Het Vogeljaar 45: 165-166.

Drs. J. van der Winden
M.P. Lindostraat 2 bis
3532 XE Utrecht
email: jvdwinden@hetnet.nl

Het ideale vlotje ligt op de waterlijn tussen waterplanten die dekking aan de jongen kunnen geven (foto: L. Heemskerck).